



Lausunto

12.8.2024

MV/00740/2024

1 (8)

Viite UUELY/5445/2024

Asia **HELSINKI, Hietalahdenranta, suojeluesitys**

Museovirasto on perehtynyt suojeluesitykseen ja antaa lausuntonaan seuraavan.

SUOJELUASIAN VIREILLETULO

Eteläiset kaupunginosat ry – Södra stadsdelarna rf on tehnyt 14.3.2024 suojeluesityksen Helsingin Hietalahdenranta-alueen suojelemiseksi rakennusperintölain (498/2010) nojalla. Hietalahdenranta-alueella tarkoitetaan sen rantaviivaa, laituralueita, vanhaa satamaradan kannasta ja merialuetta.

Alue sijaitsee Bulevardin lounaispäässä. Alueen maa- ja vesialueet omistaa Helsingin kaupunki.

Suojeluesitystä on täydennetty 28.3.2024 ohjeellisella kartalla sekä seuraavilla tavoitteilla: ”Tavoitteena on, että kaupungin omistama ranta- ja vesialue suojellaan lisärakentamiselta. Suojelu ei koskisi katualueita. Jos kaupungin vuokraamilla rantatonteilla olevia rakennuksia puretaan tai muutetaan, tonteille ei saa suunnitella aikaisempaa tehokkaampaa rakentamista. Ranta-alue tulee varata ensisijaisesti viherrakentamiselle ja virkistyskäyttöön, vesialue tulee säilyä vapaana.”

Esityksessä on haettu kohteelle myös vaarantamiskieltoa, jota Uudenmaan ELY-keskus ei ole asettanut.

Suojeluesityksen perusteluissa todetaan mm. seuraavaa

Hietalahdenrannan alue on vaarantunut Helsingin kaupungin myönnettyä HGR Property Partners Oy:lle suunnitteluvarauksen, jonka perusteella valmistellaan asemakaavamuutosta.

Rannalla sijaitsevan huoltoasema/ravintola -rakennuksen tilalle sekä merialtaan täytölle rakennettaisiin kolme kookasta toimitilarakennusta, mikä tuhoaisi pysyvästi kulttuurihistoriallisesti merkittävää ympäristöä.

Suojeluesityksessä tuodaan esille alueen historiallista kehitystä, säilyneitä piirteitä ja kerrostumia sekä nykyistä luonnetta mittakaavaltaan maltillisesti rakennettuna ja kaupunkilaisten virkistyskäyttöä palvelevana ympäristönä. Esityksessä todetaan

Suomenlinnan maailmanperintökohteen suojavyöhyke sekä Esplanadi-Bulevardin valtakunnallisesti merkittävä rakennettu kulttuuriympäristö.

Ranta-alueen suojelun ohella pidetään tärkeänä historiallisten rakenteiden suojelua, koska Helsingissä on hyvin vähän jäljellä vanhoja laiturirakenteita (viittaus Hietalahden laiturin kuntotutkimuksen suosituksiin, WSP Finland Oy 1.12.2021).

KOHTEEN KUVAUS

Suojeluesityksen kohteena oleva ranta-alue sijaitsee Esplanadi – Bulevardin valtakunnallisesti merkittävän rakennetun kulttuuriympäristön (RKY 2009) läheisyydessä. RKY-alueeseen kuuluvat viereinen Hietalahden tori sekä Bulevardi. Suomenlinnan maailmanperintökohteen suojavyöhykkeen rajausta ulottuu alueen eteläosassa Hietalahdenlaiturin merenpuoleiseen reunaan asti.

Bulevardin päätteenä on näkymä Hietalahden altaalle, vaikka allas itsessään ei kuulu RKY-alueeseen. RKY-kuvauksessa todetaan näin: ”Esplanadin leveä puistovyöhyke on suunniteltu erottamaan hallinnollinen kaupunki eteläisestä puukaupungista, Bulevardi taas ensimmäisen esikaupungin rungoksi. Esplanadin puisto on Helsingin ensimmäisiä julkisia puistoja, joka on ollut kaupunkikeskustan tärkeä promenadi 1800-luvulta alkaen. Molempien puistokatujen toisessa päässä on merelle avautuva toriaukio.” Puistokadun, torin ja merenrannan avoimella yhteydellä on merkitystä kohteen luonteen kannalta, koska se on mainittu kuvauksessa.

Esplanadin päässä Helsingin Kauppatori rakennuksineen muodostaa oman RKY-kohteensa, jonka rajaukseen kuuluvat myös Eteläsataman pohjukan satama-altaat. Hietalahdenrannalla ja altaalla ei ole vastaavaa statusta. Hietalahden ranta-alue kuuluu kuitenkin maakunnallisesti arvokkaaseen Helsingin empirekeskustan ja kivikaupungin alueeseen.

Hietalahti on ollut alun perin kahden kallioisen niemen välissä sijainnut hiekkainen lahdenpoukama. Nykyisen Bulevardin paikalla kulkeva tie näkyy ensimmäistä kertaa kartassa 1700-luvun loppupuolella. Laaksomaisessa painanteessa kulkevan tien molemmin puolin oli vuokrattavia peltoja sekä hautausmaita.

Helsingin vuoden 1808 paloa seurannut jälleenrakennuskausi merkitsi kaupunkirakenteen uudistamista. Anders Kocke laati ensimmäisen asemakaavan, mutta sitä ei toteutettu Helsingin noustua Suomen pääkaupungiksi 1812. Johan Albrecht Ehrenström nimitettiin Helsingin jälleenrakennustoimikunnan puheenjohtajaksi tehtävänä uuden pääkaupungin arvon mukaisen asemakaavan laatiminen. Ensimmäinen ehdotus valmistui jo 1812 ja lopullinen asemakaava laadittiin Ehrenströmin johdolla vuoteen 1817 mennessä.

Uuden pääkaupungin asemakaava tavoitteli klassista edustavuutta leveillä, säännölliseen ruutukaavaan perustuvilla kaduilla ja hierarkkisella kaupunkirakenteella. Esplanadin ohella kaavan yksi merkittävä ehdotus on Bulevardi, joka linjattiin kulkemaan laakson pohjalla vanhan tielinjan paikalla kohti Hietalahden rantaa. Kaksijakoisen koordinaatiston perusteella kaupungin itäinen osa rakentui keskikaupungin ruutujärjestelmään, kun taas läntisen osan suunnan määräsi keskusakseliksi muodostettu puistokatu Bulevardi. Bulevardin linjaus, tori ja Hietalahden pohjukka suoraviivaiseksi suunniteltuine rantaviivoineen ovat esiintyneet suunnitelmissa alun alkaen.

Bulevardi on Esplanadin ohella kaupungin keskeinen pääakseli, jossa empiren ruutukaava liittyy puistomaisten katujen ja torien välityksellä mereen. Ne muodostavat

Helsinginniemen itä- ja länsirannat yhdistävän puistokatujen kokonaisuuden. Päätteet ovat toiminnallisesti ja kaupunkikuvallisesti eriluonteiset. Kauppatorilla Helsingin hallinnollisessa ytimessä on yhtenäiseksi suunniteltu kaupunkikuvallinen ilme. Hietalahdessa ympäristö on puolestaan ollut vahvasti sataman ja teollisuuden muovaama.

Kaupungin teollisuuden ja satamatoimintojen tarpeisiin rakennettiin 1890-luvulla satamarata. Radan linjaus kulki Kaivopuistoa lukuun ottamatta pääosin rantoja myötäillen. Hietalahdessa rata oli linjattu aivan rantaan. Hietalahdenaltaan rata ylitti kääntösillalla, jolloin allas sai suljetun muotonsa. Yhteyden vaatimat täytöt ja pistolaiturin poistaminen muokkasivat muutoinkin rantaviivan muotoa.

Hietalahden alue on ollut luonteeltaan vahvasti teollinen 1800-luvun alkupuolelta 1980-luvulle saakka. Hietalahdenrannan lähetyvillä sijaisi mm. Sinebrychoffin panimo, telakka, Otavan kirjapaino sekä puusepänteollisuutta. Alueen teollista toimintaa jatkaa edelleen Hietalahdessa toimiva Helsingin telakka, Helsinki Shipyard.

Sinebrychoffin ja Otavan kirjapainon kortteleissa 1980- ja 1990-luvuilla alkanut kehitys on muuttanut Hietalahtea asumiseen ja toimitiloihin painottuvaksi kaupunginosaksi. Sinebrychoffin alue ja palvelut valmistuivat 2003. Läheinen Telakkarannan alue on valmistumassa osin vanhaa rakennuskantaa säilyttäen, mutta suurella määrällä uutta rakentaen. Muutoksista huolimatta alueen keskeisissä julkisissa kaupunkitiloissa - Bulevardilla, Hietalahden torilla ja rantavyöhykkeellä - on säilynyt avara näkymä merenlahdelle, telakkamaisemaan ja vastarannoille. Hietalahden alueen tilarakenne ja kaupunkisommitelma vastaavat edelleen varsin hyvin Ehrenströmin 1800-luvun alun asemakaavojen ideaa.

Teollinen historia ilmenee edelleen alueen rakennusperinnössä ja kaupunkirakenteessa. Ranta-alueen toimiessa satamana ja lastausalueena rakennukset ovat sijainneet kauempana rannasta. Rantavyöhyke katualueen ja rantaviivan välissä on nykyisinkin avoin ja sen harvat rakennukset suhteellisen pienikokoisia. Rannalla sijaitsee vaatimaton Merimakasiinin ravintolarakennus sekä arkkitehtuurikutsukilpailun perusteella toteutettu Neste K Hietalahden huoltoasema-ravintolarakennus. Maisematilaa rajaa kantakaupungille tyypillinen asuin- ja toimitilarakennusten muurimainen kaupunkirakenne, joka sijoittuu rantaa kiertävien katujen mantereen puoleisille varsille.

Neste Oyj järjesti Hietalahdenranta 6:n rakentamisesta kutsukilpailun 1997. Taiteilijaprofessori, arkkitehti Juha Ilosen ehdotus "Aquitania" voitti suunnittelukilpailun. Rakennus valmistui 2001 kolmionmuotoiselle tontille altaan koilliskulmalle. Punavuoriseura ry ja Eteläiset kaupunginosat ry tekivät rakennuksesta suojeluesityksen 17.9.2020. Museovirasto arvioi 25.10.2021 antamassaan lausunnossa rakennuksen paikallisesti merkittäväksi, jolloin suojelu olisi luontevinta selvittää asemakaavamuutoksen yhteydessä. ELY-keskus teki asiassa kielteisen päätöksen. Rakennuksen arvojen ja ominaispiirteiden osalta Museovirasto viittaa aiempaan lausuntoonsa (MV/17/05.01.01/2020) eikä käsittele rakennusta tässä enempää.

Rantavyöhyke on muotoutunut nykyisenlaiseksi useissa eri vaiheissa. Hietalahdenranta ja Hietalahdenlaituri rakennettiin nykyiseen asuunsa 2000-luvun alussa. Pohjana toimi 1994 valmistunut ympäristösuunnitelma ja sen mukaan laadittu asemakaava. Ranta-alueen ja altaan rakenteita korjattiin 1990-luvun lopussa. Altaan päädyssä olevaa oleskelualueutta ulotettiin altaalle porrastuksin. Satamarata poistui

lopullisesti käytöstä vuonna 2008, mutta radan pohjana ollut Hietalahdenlaiturin alue on säilynyt.

Nykyään altaan reunoilla on pienveneiden kiinnityspaikkoja, vesibussin rantautumispaikka ja terasseja. Allasta kiertää rantamuuri ja kiviset porrastukset. Hietalahdenlaiturin kulmauksessa on kaareva porrasaihe. Maanpintana on kiveystä sekä laiturin alueella kivituhkaa. Pienet nurmikkoalueet, joilla kasvaa pari puuta, on rajattu kiveyksin. Julkista taidetta edustaa muutama rannassa sijaitseva Helsingin taidemuseon kokoelmiin kuuluva Pasi Karjulan ja Marko Vuokolan suunnittelema teräspallo.

KAAVA- JA SUOJELUTILANNE

Uudenmaan voimassa olevien maakuntakaavojen yhdistelmässä alue on keskustatoimintojen aluetta ja kuuluu kokonaisuudessaan maakunnallisesti merkittävään kulttuuriympäristöön. Helsingin yleiskaava 2016:ssa alue on kantakaupunkia C2. Lisäksi Bulevardilta Hietalahden altaalle on osoitettu viheryhteys edellyttäen mm. kulttuuri-, maisema- ja luontoarvojen säilymistä.

Hietalahden altaan ympäristön asemakaava on tullut voimaan 1997. Altaan ympäristöä on haluttu tuolloin kehittää pienimuotoisella, keveän paviljonkimaisella rakentamisella ja osoittamalla ranta kaupunkilaisten käyttöön pääosin jalankulku-, pyöräily- ja aukiotiloiksi. Asemakaavan henki perustuu alueen ominaisuuteen säilyttämiseen ja hienovaraiseen kehittämiseen, mutta siinä ei ole kuitenkaan varsinaisia rakennuksiin, rakenteisiin tai alueen osiin kohdistuvia suojelumerkintöjä.

Helsingin kaupunginhallituksen elinkeinojaosto myönsi vuonna 2020 HGR Property Partners Oy:lle altaan ympäristöä koskevan kehittämisvarauksen. Asemakaavamuutosta koskeva osallistumis- ja arviointisuunnitelma sekä viitesuunnitelma olivat nähtävillä 2021. Suunnittelun lähtökohtana on alun alkaen ollut kolmen kookkaan toimitilarakennuksen rakentaminen altaan reunalle olemassa olevan rakennuksen tilalle sekä osin altaan paikalle siten, että allas kaventuisi suunnilleen puoleen entisestä. Museoviranomaiset sekä ELY-keskus ovat pitäneet suunnitelman lähtökohtia ongelmallisina (lausunnot Museovirasto 2.9.2021 ja Helsingin kaupunginmuseo 3.9.2021 sekä maankäyttö- ja rakennuslain 66 §:n mukainen viranomaisneuvottelu koskien Hietalahdenrannan asemakaavan muutosta 9.6.2021).

Asemakaavamuutoksen valmisteluaineisto on ollut viimeksi nähtävillä 6.5.-27.5.2024. Asemakaavan muutos koskee Helsingin kaupungin 4. kaupunginosan (Kamppi) korttelia 4005 sekä vesi-, katu- ja torialueita 5. kaupunginosien (Punavuori) korttelia 5002 sekä vesi- ja katualueita. Suunnittelualue käsittää Hietalahdenaltaan ympäristön rantalaitureineen, Hietalahdentorin sekä näiden välisen liikennealueen.

Kaavaluonnos osoittaa edelleen mahdollisuuden kolmen kookkaan toimitilarakennuksen rakentamiseksi Hietalahden altaan kaakkoisreunalle, nykyisen huoltoasema- ja ravintolarakennuksen paikalle sekä Hietalahden altaan osittaiselle maatäytölle. Liike- ja toimistorakennusten korttelialueen (K) lähes samankokoiset rakennukset porrastuvat viidestä seitsemään ja yhdeksään kerrokseen. Asemakaavamuutoksen yhteydessä Neste K Hietalahden rakennuksella ei ole katsottu olevan sellaista historiallista tai kaupunkikuvallista arvoa, joka edellyttäisi rakennuksen suojelua.

Uudisrakennusten ensimmäiset kerrokset varataan liiketilaksi tms. palveluille. Ylempiin kerroksiin sijoittuu toimistotiloja. Uutta toimitilakerrosalaa osoitetaan 39 530

k-m², mikä merkitsisi noin n. 3 000 työpaikkaa. Kaavaluonnos perustuu Bulevardin läpiajon sallivaan, nykyverkon kaltaiseen liikenneratkaisuun. Hietalahdentoria on tarkoitus uudistaa mm. poistamalla autopysäköinti. Ranta-alueella jalankulun ja pyöräilyn reitti jatketaan siltayhteydellä altaan yli. Allas kaventuisi täytön myötä kanaalimaiseksi ja lähes puoleen nykyisestä. Historiallinen avara yhteys torilta merelliseen telakkamiljööseen vaihtuisi vain kapeaksi näkymälinjaksi kookkaiden rakennusten välistä.

Lausunnossaan 23.5.2024 (MV/00835/2024) Museovirasto ei pitänyt mahdollisena Hietalahden altaan reunalle ja osittaiselle täytölle osoitettua massiivista toimitilarakentamista. Hietalahdenrannan satama-altaan muokkaaminen kanavaksi ja avaran näkymän kaventaminen massiivisella rakentamisella kohdistaisi merkittäviä kielteisiä vaikutuksia Hietalahdentorin ja Bulevardin arvoympäristöihin.

Suunnitteluratkaisulla ei katsottu olevan suoranaista vaikutusta Suomenlinnan maailmanperintökohteeseen esim. visuaalisena näkyvyytenä. Helsingin historiallisen rantaviivan ja -rakenteiden vaalimista sekä RKY-alueiden arvojen turvaamista pidettiin kuitenkin keskeisenä lähtökohtana sille, että kaupunki säilyttää kulttuurihistoriallisesti arvokkaat ominaispiirteensä maailmanperintökohteen taustalla.

Lisäksi lausunnossa todettiin Hietalahden vesialueen olevan potentiaalista vedenalaisen kulttuuriperinnön sijaintialuetta johtuen ympäristön pitkäaikaisesta asutus-, satama- ja telakkakäytöstä. Kaavan vesialueella todettiin siten tarpeelliseksi tehdä vedenalaisen kulttuuriperinnön selvitys.

Alueesta on tehty Hietalahden rannan ympäristöhistoriallinen selvitys 2020 (Studio Terra Oy). Alueen kehittämistä selvityksessä todetaan mm., että näkymiä altaalta kohti telakkaa tulee vaalia, jotta visuaalinen yhteys alueen teolliseen, edelleen elävään historiaan säilyy.

Alue sisältyy myös selvitykseen Bulevardin Ympäristöhistoriallinen selvitys ja kehittämissuosituksen (Kaupunkiympäristön julkaisuja 2019:10 / Näkymä Oy). Vastaavasti siinäkin todetaan, että kehityksessä tulee ottaa huomioon mm. Hietalahden allas akselin päätteenä sekä näkymän säilyminen torilta merelle.

KULTTUURIHISTORIALLINEN MERKITTÄVYYS

Hietalahden satama-altaalla lähiympäristöineen on rakennusperintölain 8 §:n tarkoittamaa merkitystä seuraavasti:

- Helsingistä tavoiteltiin edustavaa pääkaupunkia J.A. Ehrenströmin 1800-luvun alkupuolella laatimien asemakaavojen pohjata. Yhtenä keskeisenä kaupunkirakennustaiteellisena teemana luotiin Esplanadin ja Bulevardin puistokadut. Molempien päätteenä on tori ja suoraviivaiseksi muovattu merenranta satama-altaineen (kohdat 1 ja 3: harvinaisuus ja edustavuus).
- Altaan 1800-luvun lopulta periytyvä suljettu muoto sekä laiturirakenteet kuvastavat satamaradan ja alueen teollisen toiminnan historiaa (kohta 2: tyypillisuus).
- Satama-altaalla on merkitystä Helsingin historiallisena rakennettuna rantaviivana, joka esiintyi tavoitteena jo 1800-luvun alkupuolen asemakaavoissa. Satama-allas on säilyttänyt suhteellisen hyvin olemuksensa 1800–1900-lukujen vaihteesta. 1990-luvun lopulla tehdyt kunnostukset on

sovitettu ympäristön ominaispiirteisiin. Vuonna 2001 rakennettu Neste K Hietalahden huoltoasema-ravintolarakennus soveltuu paikkaansa niin kooltaan kuin telakkamiljööseen viittaavalta arkkitehtuuriltaan (kohdat 3, 4 ja 6: edustavuus, alkuperäisyys ja historiallinen kerroksisuus).

Osana maakunnallisesti arvokasta Helsingin empirekeskustan ja kivikaupungin aluetta kohteen merkitys on maakunnallinen.

Edellä kuvatun perusteella Hietalahden pohjukan avara rantavyöhyke ja satama-allas vaikuttavat kuitenkin merkittäväällä tavalla Esplanadi-Bulevardi RKY-alueen valtakunnallisten arvojen säilymiseen etenkin Bulevardilta ja Hietalahden torilta avautuvien näkymien vuoksi. Puistokatuja sekä niiden päissä olevien torien ja satama-alojen muodostama kokonaisuus edustaa asemakaavahistorialliselta taustaltaan ja teemoiltaan eheää kaupunkitilallista symmetriaa.

MUSEOVIRASTON KANTA

Museovirasto yhtyy suojeluesityksen tekijöiden näkemykseen siitä, että vireillä olevan asemakaavamuutoksen mukainen, kookas toimitilarakentaminen ei sovellu ympäristöön. Satama-alojen päälle rakentaminen hävittäisi altaan historiallisen luonteen, kun se kaventuisi lähes puoleen entisestä. Rannan ja satama-alojen rakentaminen uhkaa samalla heikentää merkittävästi Esplanadi-Bulevardi RKY-kohteen arvoja sulkemalla Bulevardin päästä ja Hietalahden torilta avautuvan laajan näkymän merelliseen telakkamaisemaan.

Hietalahdenrannan rakennettu rantaviiva on toki muotoutunut 1800-luvun alusta tähän päivään asti, mutta vähän kerrallaan ympäristön peruspiirteet, tilarakenne ja suhteet säilyttäen. Historiallinen avara näkymäyhteys torilta merelle ja telakkamaisemaan on säilynyt yhtenä alueen keskeisistä ominaispiirteistä.

Suomenlinnan maailmanperintökohteeseen esim. visuaalisena näkyvyytenä ei alueen ylimitoitetuilla kehittämissideoilla ole suoranaista vaikutusta. Helsingin historiallisen rantaviivan ja -rakenteiden vaaliminen sekä RKY-alueiden arvojen turvaaminen on kuitenkin keskeinen lähtökohta sille, että kaupunki säilyttää kulttuurihistoriallisesti arvokkaat ominaispiirteensä maailmanperintökohteen taustalla.

Muistion Valtakunnallisesti merkittävien rakennettujen kulttuuriympäristöjen huomioon ottaminen kaavoituksessa ja lupamenettelyssä (ympäristöministeriö, Museovirasto, Suomen Kuntaliitto, muistio VN/7642/2020, 2.4.2020) mukaan RKY-inventointiin sisältyvät aluekuvaukset ovat tärkeitä kaavoituksen lähtökohtia, mutta kaavatason tarkkuuden mukaan niitä tulisi syventää alueiden ominaisluonnetta ja erityispiirteitä koskevan tiedon perusteella. Kun on kyse merkittävistä RKY-alueen arvon säilymiseen liittyvistä seikoista, on niiden turvaamisesta siten huolehdittava myös vahvistetun RKY-aluerajauksen ulkopuolella.

Hietalahdenrannan ja satama-alojen aluetta olisi hyvä kehittää voimassa olevan asemakaavan hengessä paikan nykyistä olemusta vaalien. Lisäksi tulisi ratkaista ranta-alueen suojelutarpeet, joista keskeisiä ovat satama-alojen muodon ja rakenteiden säilyminen sekä avaran maisematilan turvaaminen Hietalahden torin ja rannan välillä. Edellisen suojeluasian yhteydessä Museovirasto piti Neste K Hietalahden huoltoasemarakennusta paikallisesti merkittävänä ja säilyttämisen arvoisena.

Alueen suojelu ja maltillinen kehittäminen olisi luontevinta ratkaista asemakaavamuutoksella. Museovirasto jättää ELY-keskuksen harkintaan, täytyvätkö

rakennusperintölain 2 §:ssä todetut lain soveltamisalaa koskevat kriteerit suojeluesityksen kohteena olevan alueen suojelemiseksi.

Osastonjohtaja

Ulla Salmela

Erikoisasiantuntija

Elisa El Harouny

Liitteet

Jakelu Uudenmaan elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus

Tiedoksi Helsingin kaupunginmuseo / Keski-Uudenmaan alueellinen vastuumuseo

Asiakirjan sähköinen allekirjoitus
Elektronisk underskrift av document
Electronic signature of a document

Asia / Sak / Case

MV/00740/2024

HELSINKI, Hietalahdenranta, suojeluesitys

Asiakirja / Dokument / Document

MV/00740/2024-2

HELSINKI, Hietalahdenranta, suojeluesitys